

Kanker en majeurakkoorden: vals duet

Op aanbiddingsliederen in evangelische en pinksterkerken valt het nodige af te dingen, ervaren liedjesschrijvers Bas van Nienes en Jedi Noordegraaf wekelijks aan den lijve. Hun nieuwe albums laten een ander geluid horen.

“We hebben liederen nodig die onze problemen serieus nemen.”

Twee evangelische broeders die het liefst psalmen zingen, het kan verkeren. Maar, onderstrepen ze meteen, we gaan de gangbare aanbiddingsmuziek niet aanvallen. Want als die gelovigen aanzet tot goede dingen, zegt fulltime muzikant Bas, dan vindt hij dat fantastisch. De heren houden van de evangelische wereld waarin ze beiden opgroeiden. Niet voor niets laat liedjesschrijver, illustrator en grafisch ontwerper Jedi meermaals de term *off the record* vallen, om maar niemand te kwetsen.

Dat neemt niet weg dat een kritische blik in eigen keuken soms een prima idee is. De twee voegen zich, als het om een analyse van christelijke muziek gaat, in een roemruchte traditie. De Ierse zanger Bono zei vorig jaar in een documentaire over de psalmen: “De psalmist is – op het brutale af – eerlijk over zijn zorgen en diepe ellende. Ik denk vaak: waarom lijkt kerkmuziek hier niet wat meer op?” En: “Ik vertrouw christenen niet vanwege hun gebrek aan realiteitszin. Daarom moedig ik schrijvers van worship aan om te schrijven over hun slechte huwelijk, of over hoe boos ze zijn op de regering. God wil die eerlijkheid.”

Bas: “Het is als gemeentelid best ingewikkeld om te zeggen: ‘Ik zit in een scheiding’, of: ‘Een goede vriend heeft kanker, ik kan me even niet vinden in al jullie majeurekkoorden.’ Dan heb je eerst een gemeenschap nodig die naar jouw niveau afdaalt. En daarbij: liederen die je problemen serieus nemen.”

Jedi: “Wil je een kerk zijn voor ‘gebrokenen van hart’, dan moet je ook zingen over gebrokenheid. Maar we leven in een overwinningscultuur. De overwinning van Jezus op de dood staat vast, maar is niet los te begrijpen van waar Hij eerst doorheen is gegaan. ‘Een liedje kan je uittillen boven je ellende’, hoor je vaak als argument om klaagpsalmen over te slaan, maar in klaagliederen

is er altijd een verloop, een ‘maar’, of een ‘en toch’. Er is maar één psalm waarin dat niet gebeurt.”

Miljoenenbusiness

Hans Riphagen, docent Liturgiek aan het baptistenseminarie, analyseerde in 2013 de vijftig meest gezongen worshipsongs in 2012 in Amerika. Relevant, want onze liedcultuur is geënt op de Engelstalige, en veel van de onderzochte liederen staan dan ook vertaald in de gele opwekkingsbundel, zoals de klassiekers *Our God* (Chris Tomlin), *Tienduizend redenen* (Matt Redman) en *Here I am to worship* (Tim Hughes).

Riphagen erkent de enorme kracht van opwekkingsmuziek, maar schetst tegelijk de eenzijdigheid ervan. In het evangelische magazine *Soteria* beschrijft hij zijn ontdekking dat in de meeste aanbiddingsliederen een sterke nadruk ligt op reflectie en ervaring. “Hier is terecht veel kritiek op, want die reflectie kan het karakter krijgen van geestelijk narcisme. Dat samen met het hoge ervaringsgehalte maakt dat God niet meer is dan een projectie van onze eigen onvervulde verlangens.”

TWEE DERDE VAN DE PSALMEN GÁÁT JUIST OVER DIE SHIT

Riphagen concludeert in dit artikel dat de evangelische worshipmarkt – “een miljoenenbusiness” – grotendeels bepaalt wat er in kerken en thuis gezongen wordt. Geen probleem als het aanbod voldoende recht zou doen aan de God van de Bijbel, maar juist daar wringt de schoen. God verdwijnt in veel liederen achter Jezus, schrijft Riphagen, die niet meer de menselijke, confronterende Jezus is, maar een soort superheld. Ook gaan de meeste

liederen over het hier en nu, niet over Gods plan met de wereld door de heilsgeschiedenis, waardoor thema's als gerechtigheid op de achtergrond verdwijnen.

Jedi en Bas onderkennen het gevaar van deze eenzijdigheid. "Wat je zingt, bepaalt mede je theologie, misschien nog wel meer dan een preek", zegt Bas. Jedi: "In mijn oude gemeente was aanbidding een afspiegeling van de theologie, maar toen ik de teksten bestudeerde, vond ik de theologie wel heel smal geworden."

Hard genoeg bidden

Jedi was jarenlang aanbiddingsleider in zijn vorige kerk, waar hij 27 jaar met plezier lid was. Nadat hij zijn eerste album had uitgebracht met daarop onderwerpen als lijden en gebrokenheid, bracht hij in zijn onschuld de thema's mee naar het podium. "Achteraf kreeg ik te horen: doe maar niet meer. Gechargeerd dacht het gros van de gemeenteleden steeds vaker: als we maar hard genoeg bidden, geneest God wel. Ik bewoog juist de andere kant op. Na een kerkloze periode heb ik met mijn gezin een gemeente gevonden waar lijden wel een plek krijgt, maar daar is de liedcultuur wel weer eenzijdig gericht op opwekking. Helemaal thuis zal ik me in geen enkele kerk voelen, maar dat is niet erg. Die vervreemding is in het monnikendom zelfs een doel op zich; juist op een onprettige plek als in de woestijn vind je God. Ik ontdek ook dat ik door dit hele proces ongewild juist de rijkdom van God ontdek."

Ook Bas kan door de aanbiddingsmuziek in zijn evangelische kerk een zekere vervreemding ervaren. "Sommige liederen zijn stuk gezongen, die kan ik niet meer horen. Ik mis vaak een gelaagdheid in teksten of metaforen. Psalmen staan bomvol poëzie, die kom ik in veel worshipsongs niet tegen. Als je clichés te vaak hoort, raken ze je hart niet meer."

Jedi: "Het probleem is dat het overgrote deel van opwekking is vertaald. Een vertaling is altijd minder krachtig dan wanneer iets recht uit je hart komt. Waarom zingen we geen liedjes uit onze eigen cultuur? Bovendien bespeur ik een zekere oppervlakkigheid. Na jaren kon ik het niet meer, het voelde oneerlijk richting mezelf. In mijn vorige gemeente werd gezocht naar liedjes waar Gods Geest speciaal doorheen werkte. Vreemd; ik heb ervaren dat God door allerlei liederen heen werkt, net zo goed ook door treurige liedjes."

SOMS HOOR IK EEN LIEDJE OVER LIJDEN DAT KLINT ALSOF WE MORGEN OP VAKANTIE GAAN

In de drukte van de week zou Bas graag door zondagse kerkmuziek een beetje tot rust komen, zegt hij. En dat gunt hij ook anderen. "Om me heen merk ik dat bij veel mensen een burn-out op de loer ligt, ze trekken het dagelijks leven niet. Wat meer stilte op zondag zou ik dan fijn vinden. Even geen drums, alleen een gitaar met een cello, bijvoorbeeld.

Momenteel zoek ik naar manieren om daar iets aan bij te dragen."

Jedi: "De laatste jaren schreef ik mijn liederen vanuit mijn stille tijd met God. Daardoor zijn het 'kleine' liederen geworden, opgenomen met akoestische gitaar, cello, analoge synthesizer, elektrische gitaar, banjo, ukelele, percussie en pedal steel. Sferisch, dichtbij en minimalistisch. Ik hoop dat deze liedjes luisteraars op hun beurt helpen met hun stille tijd. Want God aanbidden doe je niet alleen in de kerk, maar juist in je binnenkamer, in alle kwetsbaarheid. Wat betreft de teksten: ik heb Bijbelse geloofswaarheden gevonden die ik niet links kán laten liggen. Die vind ik met name in de psalmen, die Jezus nota bene gebruikte als gebedenboek. De inhoud daarvan zou volgens mij dus de essentie moeten zijn van wat we zingen. Nu zijn het vaak psalmzinnnetjes waar vervolgens een heel lied omheen wordt gebouwd, met meestal de thema's vreugde en lofprijs. Natuurlijk wil iedereen zich happy voelen, maar we vergeten vaak de shit die daaraan voorafgaat. Op basis van de bekende aanbiddingsliederen mogen problemen en ziektes er kennelijk niet zijn. Heel gek, want twee derde van de psalmen gaat juist over die shit. Daarom heb ik mijn nieuwe album *Lamento* genoemd, wat klaagzang betekent. Afgelopen jaren heb ik me verdiept in de liturgie van de eerste eeuwen, mede naar aanleiding van het boek *Woestijnvaders* dat ik heb geïllustreerd. In die eeuwen was er een aantal vaste liturgielieder: het kyrie, een doxologie, een gloria, en daartussen de psalmen, als variërende elementen. Een aantal onderdelen daarvan heb ik in dit album opgenomen."

Kauwen

De oorsprong van *Geef kostbaar licht* – het meest recente album van Bas' muziekproject *Mensenkinderen* – ligt in l'Abri, het retraitecentrum dat hij in 2014 bezocht, op zoek naar rust. In de kapel vond hij het *Liedboek voor de Kerken*, uit 1973. "Alsof ik een schat vond! Wat een diepe teksten! Ik moest er op kauwen om het te begrijpen, en dacht gelijk: waarom zouden we deze teksten waar vierhonderd jaar geleden op is geploeterd niet hergebruiken?"

Jedi: "Kauwen is een goede metafoer. In de evangelische traditie is het vooral fastfood geworden."

Bas: "Interessante vraag is dan: hoe lezen die mensen de Bijbel? Want het Oude Testament is alleen maar kauwen. Ik roep mezelf ook steeds op: ga zitten, ga kauwen. Zo is mijn album ook ontstaan. Ik ging achter de piano zitten en de melodieën kwamen vanzelf. Soms moest ik na één zin en een akkoord al stoppen omdat het zó binnenkwam. Bijvoorbeeld het laatste liedje, 'Wie is er ter wereld als Gij', gebaseerd op *Gezang 6*. Alsof ik bij het spelen van dat eerste akkoord de grootheid van God ervoer. Voor de opnames sloten we ons vier dagen op, zonder contact met de buitenwereld, en gaven we ons dag en nacht voor deze liederen. Muzikaal hebben we bewust de 'leegheid' opgezocht, niet alles vol gearrangeerd met instrumenten als een cello, pauk, vibrafoon en een trapharmonium."

Niet lekker, wel goed

Beide muzikanten moeten even nadenken over de vraag waar

Katie Vlaardingbroek (1996) is schrijver, singer-songwriter en student Godsdienstwetenschap en Filosofie in Glasgow. Ze zoekt God vanuit het zompige niemandsland tussen de kerk en de atheïstische afgrond.

MEER VAN BAS EN JEDI?

DEZE MAAND ZIJN DE TWEE ELK MET HUN EIGEN MUZIEK IN HET LAND TE BELUISTEREN.

CONCERTREEKS

Deze veertigdagentijd doet het *Liedboek der mensenkinderen* van Bas met een tour verschillende oude kerken in Nederland aan:

- Lutherse kerk Amersfoort (17 maart)
- Doopsgezinde Kerk Zwolle (18 maart)
- Catharinakapel Harderwijk (19 maart)
- Vondelkerk Amsterdam (23 maart)
- Trinitatiskapel Dordrecht (24 maart)
- Wilhelminakerk Utrecht (25 maart)
- EO-kapel Hilversum (30 maart)

De concerten beginnen om 20.30 uur.

RELEASECONCERT

Tijdens het releaseconcert op 31 maart, 20.00 uur in de Beatrixkerk in Ede, verschijnt *Lamento*, het tweede album van Jedi. De liederen gaan over onderwerpen als God zoeken en eren, verstillig, vragen durven stellen en het uitschreeuwen naar God.

een goed aanbiddingslied aan moet voldoen. Bas waagt een poging. “Een lied dat ik op mijn sterfbed zou willen zingen, bijvoorbeeld: ‘God is getrouw, zijn plannen falen niet.’”

Jedi: “Het moet een goede theologie hebben. De melodie moet meezingbaar zijn, niet te hoog. In het aanbod van de liederen die je op zondag zingt, zou de breedte van de psalmen moeten doorklinken, dus lofliederen én treurlieder. Dat is het voornaamste wat ik als aanbiddingsleider heb geleerd. Psalmen confronteren je met teksten die je liever overslaat. Ik schrijf in het liedje ‘Wees stil’: We zijn als stof, als leegte, alleen gevuld met leugens, de weegschaal schiet omhoog als God ons leven weegt. Dat staat zó ver vandaan bij wat ik in mijn vorige kerk zong, maar het is de Bijbel! Soms moet je groenten eten waarvan je weet: niet lekker, maar wél goed voor me. Ik wil daar puur in zijn, dan maar minder cd’s verkopen. Als ik mijn album behapbaar had willen maken, had ik er drums, bas en elektrische gitaren bij gedaan. Een commerciële stijl, zoals de muziek van Hillsong en Bethel.”

Bas: “Dat is bij mijn album precies hetzelfde. Je presenteert doorleefde teksten; als je daar gladde, hippe muziek onder zet, bijt dat elkaar. Soms hoor ik een liedje over lijden dat qua productie klinkt alsof we morgen op vakantie gaan.”

Jedi, lachend: “Alsof je drie rode bieten in een hamburgerbroodje propt. Dat is nepperij.”

Waar is Jezus?

Vanaf de andere kant van de Noordzee heb ik de afgelopen maanden via *social media* geprobeerd grip te krijgen op het concept ‘christelijk stemmen’. Met de PVV als vermeende ‘tweede grootste christelijke partij’ van Nederland zag ik ineens talloze kritische feeds en tweets met een hoog WWJD-gehalte over de digitale kanalen voorbijflitsen. En dat bleek nog maar het begin. Ook het Jezus-gehalte van de SGP en het CDA werd kritisch onder linkse handen genomen. Het lijkt alsof we met z’n allen over een *Waar is Wally*-plaat staan gebogen, alleen dan met Jezus als het zoekpunt en partijprogramma’s op de drukke achtergrond. Tijd dan maar om deze persiflage kritisch te bekijken: Waar is Jezus?

Speurend van links naar rechts probeer ik in de politieke chaos de christelijke stemoptie te vinden. Daar in de linkerhoek, omringd door bladgroen en in een lendendoekje gemaakt van gerecycled afval staat... Adam? De gesecculariseerde Jezus? Nee, het is Jesse Klaver. Ik tuur naar de bosjes. Misschien is Jezus daar verstopt, samen met die niet-progressieve hoger opgeleiden. Maar óf ik kan door de geplante bomen het bos niet langer zien, óf er zit niemand in de bosjes.

Ik kijk verder. Daar zit iemand op een rots om alle kinderen tot zich te laten komen en hun een miljard te geven. Zijn dat daar euro’s of gulden? Is het Jezus, of toch Gert-Jan Segers met een blonde pruik op? In zijn tekstballon: ‘Gij zult geen abortus plegen. Gij zult de kinderen niet lesgeven in gezichtsbedekkende kleding. Laat alle burgers meer zeggenschap krijgen en godsdienstvrijheid heersen hier op aarde als in de... Oh wacht.’ Het CDA dan maar? Snel scan ik de lucht. Zit Jezus achter de stuurknuppel van één van die F-35-gevechtsvliegtuigen? Verlangt die vraag écht enige overweging?

Oh! Mijn oog valt op een wel ontzettend veelbelovend tafereel. Een man spreekt een hele groep mensen toe, bijeengekomen aan een meer. Als dit Jezus niet is! Maar als ik er beter naar kijk, zie ik dat het Kees van der Staaij is die met een Bijbel loopt te zwaaien. De menigte zelf zwaait ook. Naar de bootjes mensen die met hun koffers en korans vertrekken. In een hoekje worden de vijf broden en twee vissen geofferd tot meerdere eer en glorie van de christelijk-neutrale publieke sfeer. In paniek realiseer ik me dat ik ben uitgekomen in het meest rechtse uithoekje van de plaat. Ik zie het lege graf en de weggerolde steen. Ik zie een huilende Maria en Jezus die als tuinman haar geruststelt. Maar wat heeft Jezus een ontembaar kapsel! O natuurlijk, in deze context kan een hoofddoek maar één ding betekenen. En inderdaad, het is Geert Wilders. Hij schreeuwt: ‘Minder! Minder! Minder!’ in het gezicht van de hidjab-dragende vrouw. Iemand heeft er ‘Matteüs 15:24-26’ bijgekrabbeld. Maar ja, Israël is dan misschien wel aan het volstromen, het graf én de tuin zijn nog steeds leeg. Net zoals de stemhokjes, als we ervoor kiezen om ons blind te staren op het idee van ‘christelijk’ stemmen.

Misschien is het tijd om onze ‘Waar is Jezus’-plaat, net als alle verkiezingsfoldertjes, bij het oud papier te leggen.